

Střední škola technická Vysoké Mýto, Mládežnická 380

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

(školní rok 2020/2021)

zpracovaný podle Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a
školských zařízeních (č. j. 21149/2016)

Zpracovala: Mgr. Naďa Burecalová (školní metodik prevence)

DEFINICE ŠIKANY

Šikanu lze definovat jako agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně a sociálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese. Šikanování je tedy jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a opakované užití fyzických a psychických útoků jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

PODOBY ŠIKANY

Přímá šikana může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy); nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka.

KYBERŠIKANA

Jednou z nejčastějších forem šikany je také elektronická šikana, tj. **kyberšikana**, která může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, spoluzaci.cz nebo

facebook.com apod., prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka či příslušníků jeho rodiny, výhružné SMS nebo e-maily apod. Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti.

DŮVODY ŠIKANY

Důvodem šikany může být jakákoli odlišnost žáka, např. fyzická zdatnost, vzhled, hmotnost, barva pleti, tělesná neobratnost, inteligence - snížení rozumových schopností, nebo naopak nadání, jazyková/komunikační bariéra, socio-ekonomická odlišnost, psychická odlišnost, speciální vzdělávací potřeby žáka, etnicita, rasová nebo národnostní příslušnost, náboženské vyznání nebo víra, sexuální orientace apod.

BEZPEČNÉ PROSTŘEDÍ VE ŠKOLE

Základem bezpečného prostředí ve škole je respektování identity a individuality každého jejího člena, odmítání násilí a zneužití moci v jakékoli podobě a přiznání možného rizika výskytu šikany. Je nutné, aby s podstatou, formami a nebezpečnými důsledky šikany jako rizikového chování u žáků byli seznámeni nejen žáci, ale i zaměstnanci školy. Náplní práce především pedagogických pracovníků školy je mimo jiné vést důsledně žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech respektujících identitu a individualitu jednotlivých členů společnosti. V průběhu školní docházky jsou žáci vedeni k tomu, aby se naučili přijímat všeobecné hodnoty společnosti, identifikovat se s nimi a jednat v jejich duchu v každodenním životě. V prevenci, resp. řešení šikany je nezbytné navodit úzkou spolupráci mezi žáky, zákonnými zástupci žáků, pedagogy a odbornými institucemi zajišťujícími pomoc pro žáky i pedagogy v regionu (PPP, SPC, SVP, OSPOD, neziskové organizace, krizové centrum, Policie ČR apod.). Přehled kontaktů spolupracujících organizací a institucí poskytujících odbornou službu je uveden v Preventivním programu školy. Ve školním řádu jsou jasně stanovena pravidla chování žáků včetně důsledků za jejich porušení. V Preventivním programu školy jsou blíže specifikovány jednotlivé preventivní aktivity školy zaměřené na prevenci rizikového chování u žáků. Je důležité, aby se na vytváření bezpečného prostředí podílela celá škola. Stěžejní roli a zodpovědnost za tuto oblast nese ředitel školy, jeho role a aktivní přístup k problematice předcházení a řešení šikany je nenahraditelná. Členové školního poradenského pracoviště (výchovný poradce a

školní metodik prevence) disponují kompetencemi k šetření a řešení počáteční šikany a vyhodnocováním potřeb školy ve vztahu k pokročilé šikaně. Pedagogičtí pracovníci školy pravidelně monitorují varovné signály výskytu šikany (Příloha č. 1: Přímé a nepřímé varovné signály šikanování). Součástí prevence šikany je realizace třídnických hodin, které žákům poskytují bezpečný prostor k reflexi vlastní zkušenosti a vztahů nejen ve třídě, ale i v celé škole.

Od února 2019 je škola zapojena do boje proti šikaně a vylučování z kolektivu nejen na Střední škole technické VM, a to registrací školy do webové platformy a mobilní aplikace Nenech to být.

V rámci prevence šikany patří do náplně práce pedagogických pracovníků následující činnosti:

- zvyšování sebevědomí žáků
- vedení žáků k toleranci, vzájemné solidaritě a respektu
- podpora vzájemné spolupráce
- nácvik komunikačních a sociálních dovedností
- podpora vědomí sounáležitosti
- vedení žáků k jednání v souladu s právními a morálními normami
- vedení žáků k zodpovědnosti za své jednání

SPOLUPRÁCE ŠKOLY SE ZÁKONNÝMI ZÁSTUPCI ŽÁKŮ

Při podezření na šikanování žáka je nezbytná spolupráce pedagogických pracovníků školy, popř. zástupců odborných institucí jak se zákonnými zástupci oběti, tak i agresora. U počáteční šikany jsou zákonní zástupci informováni o zjištěních a závěrech školy a následně jsou dojednána další opatření. Při jednání se zákonnými zástupci žáků dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zachování důvěrnosti informací. Pokud zákonní zástupci zaznamenají příznaky šikanování, měli by danou situaci neprodleně řešit se zástupci školy, popř. externími odborníky.

ZÁKLADNÍ POSTUP PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANY

Školní šikanování má svůj zákonitý vnitřní vývoj (Příloha č. 2: Stadia šikanování). Školní metodik prevence řeší počáteční šikanu, tj. 1. – 3. stadium (Příloha č. 3: Postupy pro vyšetření a řešení šikany). V rámci řešení pokročilé šikany se škola obrací na externí odborníky na danou oblast (3. – 5. stadium). V případě výbuchu skupinového násilí je třeba přistoupit ke krizovému scénáři pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně (Příloha č. 3: Postupy pro vyšetření a řešení šikany). Součástí řešení je nastavení ozdravných mechanismů pro všechny, kteří se šikany účastnili. Práce s celou skupinou, resp. třídou, s agresorem i s obětí šikany je nezbytnou součástí řešení šikany.

LITERATURA

Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j.: 21149/2016)

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027

Metodické doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 21291/2010-28

Strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže Pardubického kraje 2020-2028

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Příloha č. 2: Stadia šikanování

Příloha č. 3: Postupy pro vyšetření a řešení šikany

Příloha č. 1

PŘÍMÉ A NEPŘÍMÉ VAROVNÉ SIGNÁLY ŠIKANOVÁNÍ

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; účet např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávislným, pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamoceny, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;

- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Příloha č. 2

STADIA ŠIKANOVÁNÍ

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

Příloha č. 3

POSTUPY PRO VYŠETŘENÍ A ŘEŠENÍ ŠIKANY

První pomoc při počáteční šikaně:

1. odhad závažnosti a formy šikany;
2. rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
 - a) metoda usmíření;
 - b) metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovní komise s agresorem a jeho zákonnými zástupci);
8. třídní hodina:
 - a) efekt metody usmíření;
 - b) oznámení potrestání agresorů;
9. rozhovor se zákonnými zástupci oběti;
10. třídní schůzka;
11. práce s celou třídou.

Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);

6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace zákonným zástupcům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;

8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků;

9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;

10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)

D. Náprava

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.